

FÖLDTANI KÖZLÖNY.

HAVI FOLYÓIRAT

KIADJA

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT

EGYSZERSMIND

A M. KIR. FÖLDTANI INTÉZET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

SZERKESZTIK

Dr. STAUB MÓRICZ és Dr. ZIMÁNYI KÁROLY,

A TÁRSULAT TITKÁRAI.

HUSZONNYOLCZADIK KÖTET. 1898.

EGY SZINNYOMATU TÉRKÉPPEL, 5 KÖNYOMATU TÁBLÁVAL ÉS 27 SZÖVEGRAJZZAL.

FÖLDTANI KÖZLÖNY.

(GEOLOGISCHE MITTHEILUNGEN.)

ZEITSCHRIFT DER UNGARISCHEN GEOLOGISCHEN GESELLSCHAFT

ZUGLEICH

AMTLICHES ORGAN DER K. UNG. GEOLOGISCHEN ANSTALT.

REDIGIRT VON

Dr. M. STAUB und Dr. K. ZIMÁNYI,

SECRETÄRE DER GESELLSCHAFT.

ACHTUNDZWANZIGSTER BAND. 1898.

MIT EINER COLORIRTEN GEOLOGISCHEN KARTE, 5 TAFELN UND 27 TEXTILLUSTRATIONEN.

BUDAPEST, 1898.

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT TULAJDONA. * EIGENTHUM DER UNG. GEOL. GESELLSCHAFT.

TARTALOMJEGYZÉK.

EREDETI KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
BÖCKH HUGÓ: Ásvány-ujdonság Budapesten a Kis-Svábhegyről	129
— — Adatok a Pecten denudatus és Pleuronectia comitatus kérdéséhez újabb magyarországi leletek alapján. (Két táblával.)	353
FRAAS EBERHARD: A bőröstől megmaradt ichthyosaurusok egy új példányáról. (Egy táblával.)	131
HALAVÁTS GYULA: A domahidi és mérki ősemlős leletek. (Egy ábrával.)	207
— — A budapest-vidéki kavicsok kora. (Két ábrával.)	291
HOERNES RUDOLF: Adalékok a Bakony felső-trias megalodontjainak ismeretéhez. (16 szövegrajzzal.)	136
HORUSITZKY HENRIK: Lőszerületek Magyarországon	29
ILOSVAY LAJOS: A «Margit» alkalifém-hydrocarbonatos víz újabb chemiai elemzése és képződésének körülményei	357
KALECSINSZKY SÁNDOR: Sókivirágzás a Ruzsanda-tó partjáról	234
— — A budapesti eskütéri hidfő munkálatai alkalmával kitört artézi hévvíz chemiai elemzése	306
KOCH ANTAL: Újabb megfigyelések és gyűjtés Felső-Lapugyon	209
LENGYEL BÉLA: A szovátai Illyés-(Medve)tó. (Egy ábrával.)	229
MELCZER GUSZTÁV: Adatok a budapest-környéki calcit iker-kristályainak ösmeretéhez. (Egy táblával.)	203
SCHMIDT SÁNDOR: A budapesti egyetem ásványtani muzeumának euklas kristálya. (Hátrahagyott közlemény dr. SZABÓ JÓZSEF-től.)	14
— — A gömbnek gyakorlati használata a kristályszámolásban. (Öt ábr.)	194
STAUB MÓRICZ: A folyó vagy szivárgó víz által keletkezett növénylenyomatokhoz hasonló képződményekről. (Egy ábrával.)	300
TRAXLER LÁSZLÓ: Spongilla gigantea n. sp. (Egy táblával.)	151
— — A Balaton iszapjának szivacs-spiculumai	226
TREITZ PÉTER: Székes területek Magyarországon. (Egy térképpel.)	19

forma lapjaitól határolt —2R-es iker (l. 4. ábra), mely tehát habitus tekintetében egészen megegyező a mátyáshegyi —2R-es ikrek többségével s a már említett Altens Kupfergrube-i kristályokkal.

*

A budai hegyekből tehát ez idő szerint ösmereteseek: 1. a $c \{0001\}$ OR szerint képződött kettes és ismétlődési ikrek. Főtermőhelyök a *Kissvábhegy*,* továbbá előfordulnak a *Mátyáshegyen* és elvétve a *Rókahegyen* is.

2. Az $e \{01\bar{1}2\}$ — $\frac{1}{2}R$ szerint formálódott ikrek. Főtermőhelyök a *Rókahegy* (l. 1—3. ábra), elvétve találni őket a *Kissvábhegyen* (l. 1. ábra) is.

3. Az $f \{02\bar{2}1\}$ —2R szerint alakult ikrek, kiválóan a *Mátyáshegyen* (l. 4. és 5. ábra) és mint ritkaság a *Kissvábhegyen* is (l. 4. ábra).

Végül e helyen is hálás köszönetet mondok dr. SCHMIDT SÁNDOR műegyet. tanár urnak, ki a vizsgálatom tárgyául szolgáló anyagot rendelkezésemre bocsátotta és kinek intézetében végezhettem ezen vizsgálatokat is.

Készült a m. kir. Józsefműegyetem ásvány-földtani intézetében.

Budapest, 1898. április hó.

A DOMAHIDAI ÉS MÉRKI ÖSEMLŐS LELETEK.

HALAVÁTS GYULÁ-tól.**

Az ecsedi lápot lecsapoló, illetőleg a Kraszna folyót szabályozó csatornázás alkalmával 1897. év nyarán Domahida községe közelében ös-emplős-maradványokra akadtak. A mint erről Dr. DARÁNYI IGNÁCZ, földművelésügyi miniszter úr ő nagyméltósága értesült, azonnal intézkedett az iránt, hogy e lelet a m. kir. földtani intézet részére megmentessék, s engem ért az a szerencse, hogy a helyszínére utazva, a leletet átvegyem s előfordulási körülményeit lássam. Van szerencsém minderről a következőket közölni.

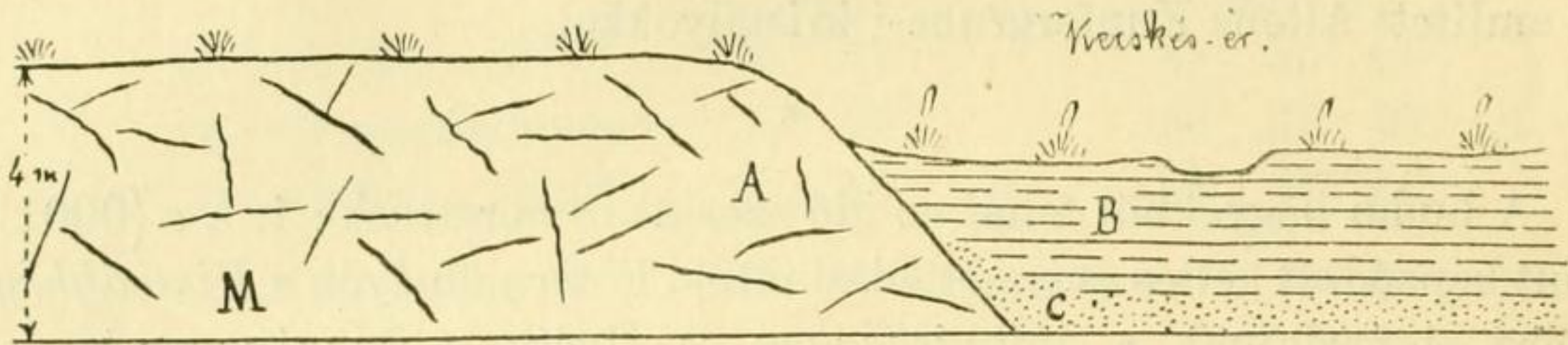
Domahida községe mellett, az új közuti híd közelében a Kraszna csatorna 5540—5560. szelvényeknek kiásása alkalmával 3,5 m mélységben egymás mellett két *Elephas primigenius* BLMB. agyarra s közelében két felső zápfogra akadtak. Az agyarak egyike teljes hosszúságában van meg, míg a másiknak hegye letörött, de ahelyett tövén a koponya némi maradványa van rátapadva. Oly szorosán egymás mellett volt a két agyar, hogy kétséget nem szenvedhet, miként egy és ugyanazon egyéné volt s valószínűleg a két felső zápfog is ugyanazon egyéntől származik, miután igen közel

* TRAUBE, N. Jahrb. f. Min. 1888. II 252. l. és MELCZER, Földt. Közl. XXVI (1896), 12. l., I. és II. tábla.

** Előadta az 1897. december hó 1-én tartott szakülésen.

voltak hozzá. A lelőhelyen jelenlétemben folytatott ásatás néhány hasznavehetetlen csonttöredéken kívül egyebet nem eredményezett.

A Kraszna-csatorna domahidai szakaszának geológiai szelvénye.

- A = Sárga agyag (Diluvium)
 B = Foltos sárga agyag } (Alluvium)
 C = Finom sárga homok }
 M = A mammuth-maradványok lelőhelye.

A 4 m mély csatorna friss leásású falán vastag humuszos rész alatt sárga, szivós agyag látható, mely alsó részében átmegy kék agyagba. Ebben az agyagban találták a mammuth-maradványokat 3,5 m mélységben, ez tehát itt a diluvium képviselője. A híd felé menve azonban a térszín alacsonyodik s a Keszkes-ér medrébe jutunk. A térszín megváltozásával a feltárt anyag is megváltozik. Itt felül a vastag humuszos rész alatt sötétebb sárga foltos és sávós sárga agyag látható, mely azonban már ránézve könnyen megkülönböztethető attól a sárga agyagtól, mely a mammuth-maradványokat tartalmazta. Az agyag alatt finom sárga homok van. Ezek a jelenkorban rakódtak le.

A Kraszna-csatorna domahidai szakaszán tehát szépen látható a diluvium és alluvium egymás mellett, s e két üledéke egymástól jól megkülönböztethető.

Domahida közelében ezen kívül találtak még egy *Elephas primigenius* zápfogát s egy lapoczka-töredéket.

***

Figyelmeztettek továbbá arra, hogy a Kraszna-csatorna mérki szakaszánál is találtak ősemlős-maradványokat. Elmentem tehát oda is s tényleg a mérki barakk iroda helyiségében nagy mennyiségű csontot találtam, melyeknek legnagyobb része azonban majdnem teljesen hasznavehetetlen töredék. Kiválogattam tehát a használható anyagot s magammal hoztam, melynek alapján Dr. PETHŐ Gy. kir. főgeológus a következő állatfajokat constatálta:

Hyaena spelaea GLDF. Fogas koponya-részlet, a következő fogakkal: Jobboldal p 2., baloldal i 3, c, p 1., p 2, p 3, p 4. E baloldali fogsorban azonban p 3 koronája egészen hiányzik, csupán két gyökere látható; a p 4-nek pedig pedig csak a mellső harmadának koronája és gyökere van meg, hátsó kétharmada hiányzik.

Bison priscus BOJ. Szarvcsap-részlet, atlas és 2 alsó zápfog.

Rhinoceros antiquitatis BLMB. 1 felső zápfoga.

Elephas primigenius BLMB. 1 zápfogrészlet.

Equus caballus L. foss. 2 felső zápfog egymás mellé illő, hosszú nyakú; 2 felső megnyúlt alakú, kurta nyakú zápfog, csaknem a tövéig le van kopva; 2 alsó zápfog, hosszúnyakú.

Castor fiber L. foss. Jobb állkapocs a metszőfog csonkjával és két ép zápfoggal (m3, m4.); bal állkapocs a metszőfoggal és két zápfoggal (m2, m3.). Bal állkapocs töredéke két zápfoggal (m2, m4.).

Madárcsontok. Jobb és bal humerus, cubitus, coracoideum és furcula.

E csontok — a szives közlés szerint — a Kraszna-csatorna mérki szakaszának különböző pontjain 4,5—5 m mélységben találtattak.

A csatorna falán itt sárgás homokos agyag van feltárva, melynek legalsó részeiben fordultak elő ezen, a diluviális korra valló őszállat-maradványok.

***

Végül kedves kötelességét teljesítik, a midőn e helyütt is hálás köszönettel megemlékszem azon készséges szivességről, melylyel engem az ecsedi láp lecsapoló és a Szamos balparti ármentesítő és belvízszabályozó társulat műszaki igazgatósága különösen pedig VAGÁCS JÁNOS mérnök úr, feladatomban teljesítése közben támogatott.

UJABB MEGFIGYELÉSEK ÉS GYŰJTÉS FELSŐ-LAPUGYON.

Dr. KOCH ANTAL-tól.*

«Az erdélyrészi medencze harmadkori képződményei» című munkám II. részéhez, mely a neogénképződményeket fogja majd tárgyalni, lehetőleg minél több, közvetlen megfigyeléseken alapuló tapasztalatot gyűjtendő, a múlt szünetében Felső-Lapugy világhírű kövületlethelyet, melyet autopsziából még nem ismertem, kerestem föl, és két napi otttartózkodásom alatt igyekeztem a kövületek előfordulási módjára vonatkozólag alapos meggyőződést szerezni és egyúttal intézetem számára is lehetőleg sok kövületanyagot összegyűjteni. Hogy az utóbbi feladat is jól sikerült, azt részben Dr. SZÁDECZKY GYULA úrnak, kolozsvári utódomnak köszönhetem, ki szives volt az erdélyi museum részéről OROSZ ENDRE áll. tanító urat, a kit mint ügyes és kitartó gyűjtőt, de mint megbízható megfigyelőt is, már régebb idő óta előnyösen ismerem, mellém rendelni. Orosz úr a két napon túl még hármát szentelt ennek a feladatnak, részletesen átkutatva Felső-Lapugy környéke összes kövületes árkait és vízmosásait, és mozgosítva egy sereg felső-lapugyi lakost is, kik az időt rabló és aprólékos gyűjtésben kezére jártak. De ilyen úton és módon sem jutottunk volna sokra, mivel a kövületek meglehetősen szórványosan vannak beágyazva a völgykatlant kitöltő felső mediterrán üledékben, a felületre kimosott példányokat pedig

* Előadta az 1898. márczius hó 2-án tartott szakülésen.